

■ Rəvan Cavid

Nə isə baş verəcəksə, bu özünü ya hədsiz xoşbəxtlik hissi, ya da sarsıdıcı ağrı ilə bürüzə verəcək. Əgər torpağın altında cücərən toxum varsa, torpağın üstü çatlayacaq. Ruh bədəninin bütün maddi vəziyyətlərini tərk edirsə, ya ruhun özündə, ya da onu daşıyan cisimdə bir əlamət olmalıdır. Qalanı taleyin və olacaqların ixtiyarındadır. Əlbəttə, haqqında danışacağımız dahi "tanrını öldürmüş", ruhuna azadlıq vermiş, ondan əski olan hər şeyi sındırmışdı. Nə qədər anarxist, radikal cəbhədə görünərsə də, içindəki mənəviyyatın böyüklüyündən o da qaça bilmədi. Ömrünün sonlarında "Zərdüştbə belə deyirdi", "İnsanca, xeyli insanca...", "Dəccal"

Nitsşe necə dahi oldu?

kimi əsərləri niyə yazdığını özünə durmadan sual etdi və gəncliyində ona təsir etmiş müəlliflərdən yola çıxaraq tamamilə başqa təhlillər qələmə aldı. Təbii ki, "Ecce Homo" Nitsşenin özünü və yaradıcılığı inkarı deyil, əksinə, onu daha sivil şəkildə insanlara çatdırma vasitəsidir. Hirsli bir qədər soyumuş, illər əvvəl öldürdüyü tanrıya bir az da təslim olmuşdu. Onun ruhunun bədənini tərk etdiyi zamanlar həm yorğun hal aldı, xəstələndi, həm də keçmişini onu mənən daha fərqli düşüncələrə atdı. O indi dayanmadan anasını, xəstəliyini və yazdıqlarını düşünür, axtardığı üst insanı öz içində tapırdı. Özünə qayıdırdı. Yola çıxdığı ruhun məcrası elə onun mənəviyi idi. Özə qayıdış Nitsşeni bizim bir o qədər yaxşı bələd etmədiyimiz başqa bir dahiyyə çevirirdi və bütün bu prosesləri "Ecce Homo"da yazırdı.

Onu dahi edən şeylərin başında dekadentliyi gəlirdi. Məhz nihilizm də ona bu cür yoluxmuşdu. Öz ölümünün vaxtını müəyyən etmiş, həmin zamandan geriyyə sadəcə dekadent ruh halı ilə mübarizəyə başlamışdı. Atasını ölənin gün Nitsşe öldü və anası ilə bir evdə yaşamağa başladı. Bu cümlə qədər ziddiyyətli bir taleyi. Tənəzzül dövründən sonra Günəş doğmuşdu. Anti-dekadent təsiri bağışlayan üfüqlərdə gənc dahinin anarxist fikirləri boy atırdı. Tolstoyun "Etiraf"ını xatırladan "Ecce Homo"da yazır ki, bütün səhv qərarlarım və məğlub olduğum anlar məni qalib etdi. O daha yaxşı yolu səhv getdiyini ciğrirlə tapır. Nitsşe anlayır ki, əgər biz həqiqətən bu və digər şeyləri bacarmalıyıqsa, istənilən qərarda qalibik. Egoistlik? Bir neçə il qabaqki əsərlərində bunu yazsaydı, sizinlə razılaşardım. Amma Nitsşe artıq özünü tapmış və ruh halına qovuşmuş bir düha kimi əllərimizin arasındakı kitabdadır.

"HAMINIZ MƏNİ İNKAR EDƏNDƏ SİZƏ GERİ QAYIDACAĞAM"

Görünür, özünü necə qəbul etdirə biləcəyini anlamışdı. Və ya lap əvvəldən ünvanın hara olduğu bilirdi. Əlbəttə, bilirdi. Kimdən? Hötdən.

Dinlərin əmr etdiyi bütün məfhumları sındırmışdı. Onun sənəti bu idi. Bu cür sənətkarlıq nümayiş etdirə bilirdi. Özündən əvvəl nə var idisə, şərtsiz hər birini inkar etməklə. Necə deyirlər, inkar mübarəkdir. Yenilikdir. Və daha azaddır. Nitsşe yazır:

"MƏN ÖZÜMLƏ MÜBARİZƏ APARMIRDIM, KİLSƏ BUNU SEVMİRDİ..."

Kilsənin istədiyi "özümlə mübarizə" şübhəsiz insanın nəfsi ilə bağlı əlamətlərdir. Nitsşe bu əlamətlərdən arındığı üçün ona maraqlı deyildi. O, nəfsini təbiyyə etməklə məşğul olmaq istəmirdi. Buna görə allahın inkarını şərtsiz qəbul etdi və oxuduğu müəlliflərin arasında ateist olanları daha diqqətlə araşdırdı. Allahın varlığı və yoxluğu özünə qayıdırsa maraqlandıracaqdı - "Ecce Homo"da. Ona qədər isə həqiqətən "bəşəriyyətin ri-

QIDALANMAQ

Nitsşeni Tanrının varlığı və yoxluğu problemindən daha çox qidalanma rejimi narahat edir. Gündəlik prosesi necə idarə etməli ki, həm əxlaqa, həm də ruha yüksəliş versin? Nə ilə qidalanmağımız vacibdir və bizim mətbəximiz heç də kitabxanamızdan sonra gəlməməlidir.

istəyirəm; Paris və Bazel. Niyə Paris? Çünki Nitsşedən əvvəl də, sonra da Paris dünyanın mədəniyyət mərkəzi olaraq qaldı. Və onun nəinki muzeyləri, salonları, rəqs meydanları, hətta gecə barları, yeraltı kafeləri, pabları da tarixə nadir istedadlar gətirdi. Onlar essenin əvvəlində misal çəkdiyimiz toxum kimi yerin altından cücərdilər. Niyə Bazel? Çünki Nitsşenin yaradıcılığının ən durğun dövrü bu şəhərdə yaşandı. O, demək olar ki, heç nə yaza bilmədi bu şəhərdə. Lakin etiraf-lara yer verdiyi kitablarını da Bazeldən geri döndəndə qələmə almağa başladı.

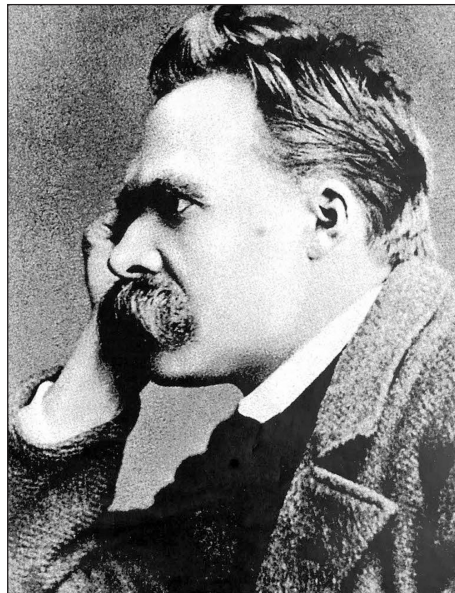
İSTİRAHƏT

Növbəti bənddə Nitsşe istirahətindən danışır və bu zaman sadəcə bir feldən istifadə edir: oxumaq. Kimləri oxuduğunu yazacağam, amma öncə gəlin mütləyə verdiyi dəyərin nə qədər yüksək olduğunu sübut edən məqamları deyim. Nitsşe bir yazıçı kimi oxumağın daha fərqli bir şey olduğunu vurğulayır. Bir növ yazıçılar yazmayanda belə bu işlə məşğul olduqları kimi. Onun hər şeyə skeptik yanaşması da bununla bağlıdır. Oxumadan əmin olmamaq görmədən inanmamaq kimidir. Nitsşenin dini dünyagörüşü haqqında uzun-uzadı mübahisələrə ehtiyac duyulsaydı, yəqin ki oxuduğu imzaların nə qədər "təhlükəli" olduğunu asanlıqla anlayardıq. Nitsşe özünü dahi adlandırır və bunun təməlinə yorulmadan, xüsusi vəhy ilə oxumağının dayandığını etiraf etməkdən çəkinmir. Onun əbədi dostları da mütləq prosesində tanış olublar. Məsələn, Stendal.

ŞEİR

Nitsşenin nənəsi Hötenin mühitinə yaxın biri olub. Hətta onun obrazı gənc şairin gündəliyində Mutqen olaraq çəkilib. Nitsşe şeirlə rəğbətə yanaşan bir ailədə böyüdü. Və o dövrün ən geniş yayılmış janrlarından öndə gedən şeir, poetika Nitsşeyə təsir etməyi bacardı. "Ecce Homo"da şairlik haqqında ən yaxşı fikri Henrix Heynedən öyrəndiyini yazır. Onu və özünü "alman dilinin Tanrısı" adlandırmaqdan çəkinmir. Corc Bayron, Höte və başqa dahilərin də şeir menyusunu verən Nitsşe musiqi haqqında danışmağa başlayanda almanların bu sənətdən məhrum olduğunu deyir. Ümumiyyətlə, kitab boyu Nitsşenin alman icmasına qarşı xüsusi nifrəti, acığı hiss olunur. Səbəbini mənim kimi siz də bilərsiniz, ona görə üzərində dayanmıram. Birinci hissəni şairlər haqqında dediyi o möhtəşəm cümlə ilə bitirmək istəyirəm:

"Şairlər öz həqiqətlərini o həqiqətin qarşısında dayanacaq gücü olana qədər çəkirlər, sonra isə təslim olurlar, öz əsərlərinə tab gətirə bilmirlər..."

fahını" düşünən üst insanın xarakteristikalarını müəyyən etməli idi. Nitsşe üçün mükəmməllik tələp edilən dəyərlərin heç biri deyildi. Onun arzuladığı insan bütün hiss instansiyalarından yaxa qurtaran, duyğu selinə atılmayan və sentimentallığın hər növ formasını rədd edəndir. İnsanları unutmaq onlara verdiyimiz ən böyük azadlıqdır. Bunun üçün onları getmək istedikləri yerdə qoyub yola davam etmək lazımdır. Nitsşenin fəlsəfəsi acımaq, yazığı gəlmək ifadələrini qəti qəbul etmir. O, şeirin də ən sərt nümunəsini sevdi. Fəlsəfənin ən maksimal yanaşan məktəbini seçir. Və ən vacibi, hansı ki bu nüansa yenə qayıdacağıq, bərabərlik və birlikdəlik kimi qulaq bəzəyən, insanı özündən kənarlaşdıran nəsneləri deyil, təkliyi, onun özü ilə gətirdiyi künc-ləri tərif edir.

Hər halda Nitsşe ilk və son olaraq bu kitabda özünün dahi olduğunu əminliklə qəbul edir və heç də nihilsit olmayan, dekadent təsir bağışlamayan təhkiye ilə onu ruhi yüksəlişə gətirən çox sadə amilləri yazır.

İQLİM

Nitsşe onu dahi edən amillər sırasında coğrafi qüsurları və şəhərlərin nə qədər təsiri edəcəyindən danışır. Maddələr mübadiləsinə şəhər atmosferinin təsirini, bu təsirin isə bir dahidə yarıda biləcək fövqə güclərindən yarım səhifə yazıb. Adını çəkdiyi şəhərlər arasında ikisinin üzərində bir qədər dayanmaq